

Julian Kałowski

Reguła zgromadzenia sióstr życia Maryi

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 25/1-2, 137-150

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JULIAN KAŁOWSKI MIC

REGUŁA ZGROMADZENIA SIÓSTR ŻYCIA MARYI

Treść: 1. Wstęp. — 2. Charakterystyka ogólna. — 3. Cel zgromadzenia. — 4. Środki służące do realizacji celu. — 5. Rady ewangeliczne w ogólności. — 6. Poszczególne rady ewangeliczne. — 7. Dyscyplina zakonna. — 8. Organizacja i zarząd. — 9. Ogólna ocena reguły.

1. Wstęp

W XVIII wieku na terenach Wielkiego Księstwa Litewskiego, zaznaczył się charakterystyczny, jak na owe czasy, ruch zakonotwórczy, zapoczątkowany przez ks. Józefa Turczynowicza, kapłana diecezjalnego działającego głównie w Wilnie przy kościele parafialnym św. Stefana. Około roku 1737 ks. J. Turczynowicz założył zgromadzenie sióstr życia Maryi, które wygasło na początku obecnego stulecia. Głównym zadaniem tego instytutu było nawracanie na wiarę katolicką innowierców, a szczególnie Żydów, oraz troska o zapewnienie neofitom materialnych środków do życia.

Ks. J. Turczynowicz ułożył dla sióstr życia Maryi regułę, w której przedstawił pokrótce cel zgromadzenia, środki do jego osiągnięcia, rady ewangeliczne zarówno w ogólności, jak i w szczególności, dyscyplinę zakonną oraz zarząd zgromadzenia.

Wspomniana reguła zasługuje na szersze omówienie zarówno dlatego, że instytut sióstr życia Maryi stanowi oryginalny twór polskiej myśli zakonodawczej, jak i z tego względu, że w poszukiwaniach swych natrafiłem tylko na jej jeden egzemplarz będący w posiadaniu biblioteki księży misjonarzy św. Wincentego a Paulo w Krakowie przy ulicy Stradom.

2. Charakterystyka ogólna

W początkowej fazie powstawania i organizowania instytutu sióstr życia Maryi, ks. Turczynowicz nakreślił bardzo ogólne, organizacyjne i ascetyczne zasady, którymi miały się kierować siostry życia Maryi. Zasady te wyraził lapidarnie w słowach: „Klauzura: w sercu. Klasztor: świat cały. Cel pracy: nawrócenie, nauka i miłosierdzie. Plan zabawy: każda żydowska karczma. Reguła:

kochać Boga i bliźniego. Koniec: jeden Pasterz i jedna owczarnia. Fundusz w niebie. Hasło: imię Panny Maryi”¹.

Podana przez ks. Turczynowicza maksyma nie jest osobistym, oryginalnym tworem. Zapożyczył ją z nieznacznymi modyfikacjami z ustaw św. Wincentego a Paulo, przeznaczonych dla sióstr miłosierdzia. Oto one: „Za klasztor będą zwyczajnie miały domy ubogich, za celę mieszkanie chorych, za kaplicę kościół parafialny, za klasztor ulice miasta i sale szpitalne, za klauzurę posłuszeństwo, za kratę bojaźń Bożą, za welon świętą skromność”².

Dopiero w późniejszym okresie kształtowania się instytutu sióstr życia Maryi, tj. po bezskutecznych usiłowaniach założenia zgromadzenia męskiego, zmuszony koniecznością ks. Turczynowicz napisał reguły dla sióstr życia Maryi. Wydano je drukiem stosunkowo późno, bo dopiero w 1817 r., w drukarni bazylianów w Wilnie.

Chociaż reguły te wydano drukiem dopiero w roku 1817, to jednak autorstwo ich nie powinno budzić żadnych wątpliwości, gdyż na stronie tytułowej przypisano je wyraźnie ks. Turczynowiczowi. Przemawia za tym również prosty i pozbawiony precyzji prawniczej tekst reguł.

Objętościowo reguły są bardzo krótkie, gdyż obejmują zaledwie 18 stron, z których osiem przypada na właściwy tekst, pozostałe natomiast stronicie obejmują: Breve papieża Benedykta XIV z 15 kwietnia 1752 roku, nadające odpusty i przywileje stowarzyszeniu życia Maryi, z dołączonym pismem biskupa wileńskiego Michała Zienkowicza z dnia 10 listopada 1752 roku; list polecający papieża Klemensa XIV z 21 marca 1770 roku do Ignacego Massalskiego, biskupa wileńskiego; dekret biskupa Ignacego Massalskiego z 13 września 1788 r. aprobujący i reformujący zgromadzenie sióstr życia Maryi oraz niektóre modlitwy zalecane do odmawiania siostronom przez ich założyciela ks. Turczynowicza.

Co się tyczy treści tych ustaw, to zawierają one zasadnicze elementy odnoszące się do instytutów życia według rad ewangelicznych. Niewiele natomiast można w nich znaleźć elementów ścisłe prawnych.

¹ *Krótką historią zgromadzenia sióstr Mariae vitae, Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej* 1(1820)20; G. L. (Górski L.), *Wiadomość o założeniu zgromadzenia duchownego sióstr Mariae vitae, mariawitkami zwanych, Pamiętnik religijno-moralny* 5(1843)526—527; Wietz J. K., Bohmann P., *Rys historyczny zgromadzeń obojej pici, t. II. Zakony żeńskie*, Warszawa 1848, s. 210; Kamiński M., *Kościół św. Stefana i klasztor mariawitek w Wilnie*, Tygodnik ilustrowany 1863, s. 311.

² Bougaud E., *Św. Wincenty a Paulo, Żywot i prace*, t. II, tłumaczył Roszkowski B., Warszawa 1912, s. 71; *Reguły pospolite sióstr miłosierdzia służących ubogim chorym*, przepisane roku 1784, rozdz. I, 2; Rocca G., *Figlie della Carità di San Vincenzo de Paoli*, Dizionario degli istituti di perfezione, t. III, Edizioni Paoline 1976, kol. 1542.

Reguły te składają się z siedmiu krótkich rozdziałów. Oto one: o miłości Boga i bliźniego; o jedności serca i wspólności rzeczy; o odzieniu zewnętrznym i ułożeniu wewnętrznym; o posłuszeństwie; o profesji czyli ślubach zakonnych; o spowiedzi i komunii; o przyjmowaniu do wiary świętej rzymsko-katolickiej różnych osób oraz o rozporządzeniu dnia codziennego.

Reguła lub konstytucje instytutów rad ewangelicznych na naczelnym miejscu stawiają zagadnienie traktujące zazwyczaj o celu, a następnie zajmują się środkami prowadzącymi do jego osiągnięcia. Stosując podobny porządek najpierw omówimy cel ogólny, a następnie cel szczegółowy zgromadzenia.

3. Cel zgromadzenia

Jak już samo określenie wskazuje, cel ogólny jest wspólny dla wszelkiego rodzaju rodzin zakonnych. Natomiast tym, co odróżnia jeden instytut od drugiego, jest cel szczegółowy, wyznaczający konkretne zadania do zrealizowania.

Według założeń autora reguł i założyciela zgromadzenia siostr życia Maryi członkinie tego instytutu powinny przede wszystkim spełniać dwa podstawowe przykazania Boże, tj. przykazanie miłości Boga i bliźniego³. Przykazania te bowiem stanowią podstawę życia chrześcijańskiego i dlatego winni je realizować wszyscy wyznawcy wiary Chrystusowej⁴, a tym bardziej ci, którzy zobowiązali się w sposób doskonalszy wprowadzać w życie zasady chrześcijańskie.

Nadto siostry życia Maryi zgodnie z zaleceniem założyciela mają pamiętać o zachowaniu zgody, jedności i innych cnót chrześcijańskich⁵. Głównym zaś motywem tego jest powołanie do jednego zgromadzenia oraz — jak pośrednio wynika z tekstu ustaw — obowiązek naśladowania życia pierwszych chrześcijan⁶.

Cel natomiast szczegółowy, jak wspomnieliśmy, należy do specyficznych cech każdego instytutu życia według rad ewangelicznych

³ Wypis z oryginałów ustaw zgromadzenia panien mariawitek. *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae*, Wilno 1817, rozdz. I, 1: (cyt. dalej: *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae*): „Między innymi powinnościami najpierw siostry Zgromadzenia tego, całe przykładać się mają do miłości Boga a potem bliźniego, bo te dwa przykazania są nam najpryncypalnie podane, i te są ażebyście wiernie zachowywały, w tym Zgromadzeniu umieszczone, nakazujemy”; *Reguły pospolite siostr miłosierdzia*, jw., rozdz. V, 2.

⁴ *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae*, jw., rozdz. I, 1.

⁵ Tamże, 2: „Pomnieć mają na to siostry, iż dla tego w jedno zgromadzone jesteście, ażebyście jednomyślnie i tak zgodnie mieszkały w domu, iżby jedna dusza, i jedno serce w was było w Bogu”; Por. Dz. Ap. 2, 42—47.

⁶ Tamże.

i podyktowany jest potrzebami Kościoła żyjącego w konkretnych warunkach⁷. Nic więc dziwnego, że i reguła ułożona przez ks. Turczynowicza stawia przed oczy cel szczegółowy oraz wskazuje na środki niezbędne do jego osiągnięcia. Celem szczegółowym zgromadzenia jest przede wszystkim troska o tych wszystkich, którzy pragną przyjąć wiarę katolicką. Dlatego siostry winny ich wziąć do siebie i odpowiednio przygotować do chrztu⁸.

Należy nadto odnotować znamieny fakt, iż nakreślony w regule cel szczegółowy zgromadzenia sióstr życia Maryi był o wiele bardziej rozległy, niż cele dotychczas powszechnie w zgromadzeniu zakładane⁹. Oprócz bowiem troski o katechumenki i neofitki, siostry rozciągały także opiekę nad ubogimi sierotami z rodzin szlacheckich¹⁰. Siostry miały obowiązek przyjmowania ich do domów swego zgromadzenia nie tylko na zamieszkanie, lecz także i na naukę¹¹.

4. Środki służące do realizacji celu

Wyznaczając zgromadzeniu cel szczegółowy ks. Turczynowicz wskazał również na środki niezbędne do jego osiągnięcia. Przede wszystkim siostry życia Maryi przyjmując do siebie i pod swoją opiekę osoby pragnące przyjąć chrzest powinny o tym powiadomić miejscowego ordynariusza¹². Ówczesne bowiem prawo pow-

⁷ Por. *Normae secundum quas S. Cong. Episcoporum et Regularium procedere solet in approbandis novis institutis votorum simplicium*, 28 VI 1901, Typis S.C. de Propaganda Fide, 1901, n. 42—47; Paweł VI, *Przemówienie do uczestników kapituł generalnych*, 23 V 1964, *Charyzmat życia zakonnego. Przemówienia i dokumenty*, Wybór i opracowanie Zuchowski A., Sułowska T., Pallottinum 1974, s. 85; Tenże, *Przemówienie do uczestników kapituły generalnej zgromadzenia Słowa Bożego*, 22 I 1968, s. 154—155; *Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego „Perfectae caritatis”*, Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1968, n. 2; Paolo VI, *Es. Ap. Evangelica testificatio. Il rinnovamento della vita religiosa secondo il Concilio*, n. 11, *La vita religiosa. Documenti a cura di Ravazzi A.*, Milano 1972, s. 555.

⁸ *Reguła zgromadzenia sióstr Mariae vitae*, jw., rozdz. VI, 1: „Jako zgromadzenie to niniejsze, nie inszym celem i końcem ufundowane jest, tylko ażeby siostry służąc Bogu i pilnując własnego zbawienia, starały się być pożytecznymi dla społeczności ludzkiej; tak za najpierwszą i najistotniejszą powołania swego mieć mają w powinność, ażeby żądających wiarę świętą przyjąć, do siebie na edukację przyjmowały”.

⁹ Por. Tamże, 8.

¹⁰ Tamże: „Nie tylko zaś żądających wiary świętej przyjmować mają, ale też umieszczać będą ubogie sieroty szlachcianki nie mające sposobu do życia, i onym przyzwoitą edukację dawać”.

¹¹ Tamże.

¹² *Reguła zgromadzenia sióstr Mariae vitae*, jw., rozdz. VI, 2: „Niech tedy siostry znają ten swój obowiązek, iż przyjmawszy osoby pragnące

szechne nakazywało w przypadku chrztu osoby dorosłej powiadomić ordynariusza miejsca¹³.

Prawo kościelne wymagało również, by osoby pragnące przyjąć chrzest zostały starannie do tego sakramentu przygotowane¹⁴. W celu więc bardziej świadomego i odpowiedzialnego przygotowania katechumenek do chrztu siostry życia Maryi miały obowiązek uczyć je podstawowych zasad wiary katolickiej, mówić o cnotach chrześcijańskich i o bojaźni Bożej, jednym słowem wskazywać im motywację dobrego postępowania¹⁵. Za najskuteczniejszy środek do osiągnięcia tego celu ks. Turczynowicz uważał dawanie osobistego przykładu i z tej racji zalecał go siostronom w stosunku do swoich podopiecznych¹⁶. Katechumenki zaś przed przyjęciem chrztu winny się ćwiczyć w pobożności, uczciwości, pogardzie dla wszelkiego grzechu i w zamięłowaniu do cnotliwego życia chrześcijańskiego¹⁷.

Osoby dorosłe przed przyjęciem chrztu winny być przeegzaminowane przez odpowiednią władzę kościelną, tj. biskupa lub jego delegata, w obecności dwóch lub trzech świadków godnych zaufania¹⁸. Egzamin był sprawdzianem zdobytych wiadomości religijnych oraz świadomości obowiązków związanych z przyjęciem chrztu.

Srodki służące do realizacji szczegółowego celu zgromadzenia, jakie miały stosować siostry życia Maryi, nie ograniczały się tylko do przygotowania katechumenów do chrztu. Stykając się codzien-

Chrztu świętego, mają dać o tym znać zwierzchności duchownej..."; Por. *Sporządzenie protokołu, przez miejscowe władze w przepisanej formie o chęci Żydów przyjęcia wiary chrześcijańskiej, Zbiór cyrkularzy i rozporządzeń państwowych w różnych czasach wydanych oraz rozporządzeń, różnych wskazówek i wyjaśnień prawnych Ordynariatu Płockiego, Płock 1914, s. 288—289.*

¹³ *Rituale sacramentorum ac aliarum Ecclesiae Romanae — Catholicae caeremoniarum, Neumburg 1872, s. 29.*

¹⁴ Tamże.

¹⁵ *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae, jw., rozdz. VI, 2, 3: „... a to osoby uczyć mają artykułów wiary świętej, wpajać onym cnotę, i bojaźń Bożą we wszystkim z siebie dobrych obyczajów dając przykłady. Mają układać, nim do Chrztu świętego doprowadzą, w pobożności, w nabożeństwie, w uczciwości okazując obrzydłość każdego występku, a przymilając cnotę”; Por. D. XLV, 5; C. XV, 1, 3; D.I de poenit. 54, 59; X. III, 52, 3; X. V, 6, 9; *Conc. Trid., sess. VI de iustificatione c. 6, Conciliorum oecumenicorum decreta, curantibus Alberigo J., Dossetti J. A., Joannou P., Leonardi C., Prodi P., Bologna 1973, s. 672.**

¹⁶ *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae, jw., rozdz. VI, 2.*

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże, 4: „Do chrztu świętego przyprowadzać pierwiej nie mają, aż osoba żądająca chrztu przez zwierzchność duchowną lub od niej osoby za to wyznaczone w przytomności świadków dwóch, lub trzech godnych wiary wyegzaminowana będzie”.

nie z trudnościami, na jakie narażeni byli neofici, ks. Turczynowicz zalecił siostrze życia Maryi, by także po przyjęciu chrztu przez katechumenki rozciągały nad nimi swą opiekę. Zgodnie z tym zaleceniem na wszystkich siostrach spoczywał obowiązek dopomożenia neofitom w zaadaptowaniu się do nowego środowiska, zapewnienia im niezbędnych środków, koniecznych do dalszego i uczciwego życia¹⁹. W tym celu siostry życia Maryi miały obowiązek uczenia neofitek różnych zawodów tak, by mogły one być dla siebie samowystarczalne, a dla innych użyteczne²⁰.

Ponadto dla umocnienia neofitek w wierze katolickiej ks. Turczynowicz zobowiązał siostry do dostarczania każdej z nich żywności i odzienia stosownie do potrzeb oraz nakazał je utrzymywać na koszt zgromadzenia, dopóki nie będą miały zapewnionej przyszłości, tj. minimum koniecznych środków do samodzielnego życia²¹. Z tego względu siostry nie powinny się zbyt szybko ich pozbywać. W razie potrzeby powinny je polecić osobom godnym zaufania oraz w miarę swoich możliwości troszczyć się o wydanie ich za mąż za katolików²². Przepis ten miał na celu ochronę neofitek przed nawiązywaniem kontaktów ze środowiskami nieprzyjajnie nastawionymi do religii katolickiej²³.

Co się zaś tyczy środków materialnych niezbędnych do utrzymania katechumenek, neofitek oraz ubogich sierot, ks. Turczynowicz polecił, by ani nie kwestowano, ani nie żądano żadnych innych jałmużn. Wszelkie środki związane z utrzymaniem wspomnianych osób siostry miały zdobywać własną pracą²⁴. Ks. Turczynowicz nie zabronił natomiast siostrze przyjmowania dobrowolnych ofiar składanych na cel zgromadzenia przez wiernych²⁵.

Ks. Turczynowicz wskazał siostrze w nadanej im regule sposób postępowania z dziewczętami krnąbrnymi czyli trudnymi. Radził więc upominać je, zachęcać do dobrego postępowania, napiętnować

¹⁹ Tamże, 5: „Po chrzcie świętym, mają układać do różnych robót, i pracy, ażeby te umiały być dla siebie i dla innych użytecznymi”.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, 6: „Mają dawać im żywność i odzienie podług możliwości, i potrzeby, uczciwie, ochendożnie, i dopóty u siebie utrzymywać, dopóki dla tych osób nowonawróconych do wiary świętej, nie obmyśliły i nie podały sposobu do życia”.

²² Tamże, 7: „Podług woli nowonawróconych do wiary świętej, nie będą prędko i wolno ich wpuszczać, ale na pewne miejsce rekomendować, lub pewne zameście obmyślać będą, zapobiegając zdarzyć się mogącej apostazji”.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże, 9: „Kwesty żadnej czynić, ani jałmużny jakiej wymagać nie będą na utrzymanie ich, ale własną pracą rąk swoich żywić i odziewać będą: chybaby dobrowolna czyja hojność i łaska czym opatrzyła, tym kontentować się mają”.

²⁵ Tamże.

wady, przestrzegać przed próżnowaniem oraz usilnie zachęcać do praktykowania moralności chrześcijańskiej²⁶.

W trosce o duchowe i materialne dobro nowonawróconych niewiast ks. Turczynowicz zalecił siostrze, by zachęcały je do pracowitości, gdyż religia katolicka pochwała pracę, a nie usprawiedliwia jakiegokolwiek próżnowania, lecz ustawicznie przed nim przestrzega²⁷.

5. Rady ewangeliczne w ogólności

Sprawie ślubów, które stanowią o charakterze i istocie danego instytutu, w regule siostr życia Maryi poświęcono zaledwie kilka wierszy w rozdziale IV. Czytamy tam: „Profesję czyli śluby zakonne Siostry Mariae Vitae jako to: czystości, ubóstwa, i posłuszeństwa, mają czynić w latach zupełnych wieku, Prawami Kościoła Bożego przepisanych, a te mają być dożywotne, i corocznie ponawiać będą takowe śluby w dzień Najświętszego Imienia Maryi Panny”²⁸.

Jak widzimy, stwierdzenie to jest bardzo ogólne i nie określa ani natury, ani charakteru, ani zakresu obowiązywalności ślubów. Jest natomiast pewne, że nie mogły to być śluby uroczyste, gdyż z takimi w zakonach żeńskich zawsze łączył się obowiązek zachowania klauzury papieskiej²⁹. Siostry zaś życia Maryi od początku swego istnienia prowadziły czynny sposób życia, dlatego nie mogły być zobowiązane do zachowania klauzury papieskiej, a więc i do składania ślubów uroczystych. Z tekstu reguły nie wynika nawet w sposób jednoznaczny, czy były to śluby proste, czy tylko zwykłe przyrzeczenia podobne do przyrzeczeń składanych przez siostry miłosierdzia św. Wincentego a Paulo.

Uwzględniając jednak fakt, że siostry życia Maryi w wielu przypadkach korzystały z przepisów przeznaczonych dla siostr miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, oraz biorąc pod uwagę autorytatywne rozstrzygnięcie Stanisława Siostrzeńciewicza, arcybiskupa mohilewskiego³⁰, możemy z całą pewnością powiedzieć, że reguła

²⁶ Tamże, 10: „Krnąbrne i nieposłuszne, w duchu łagodności Chrystusa Pana upominać, i co zdrożnego obaczą naprawiać, i wszelkiego próżnowania bronić, i do przystojnych obyczajów układać będą”.

²⁷ Tamże, 11: „Owo zgoła, czego po nich Bóg, własne zbawienie, i pożyteczność dla ludzi wyciąga; to wszystko nawróconym do wiary świętej, przypominając im, że religia katolicka nikogo nie poświęca na próżnowanie, owszem samą pracę zaleca, jak mówi Apostoł, qui non laborat, non manducet, kto nie pracuje, niech nie je, wszystko w serce wpajać będą”.

²⁸ Tamże, rozdz. IV, 1.

²⁹ VI°. III, 26; Bogdan F., *Geneza i rozwój klauzury zakonnej*, Poznań 1954, s. 290—296.

³⁰ *Instrukcja dla wizytatorki siostr mariawitek*, Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej, 1 (1823) 212, 217, 218.

mówi o zobowiązaniach podobnych do składanych przez siostry miłosierdzia³¹. Zobowiązania te, jeśli chodzi o ich zakres, w niczym nie różniły się od ślubów prostych. Wprowadzenie zaś przez św. Wincentego dla sióstr miłosierdzia przyrzeczeń, powszechnie zwanych dzisiaj ślubami, podyktowane zostało obowiązującym wówczas prawem kościelnym, które nie pozwalało na zakładanie żeńskich zgromadzeń zakonnych o ślubach prostych, tj. bez obowiązku zachowania klauzury papieskiej³². Natomiast św. Wincenty a Paulo zakładając instytut sióstr prowadzących czynny tryb życia zmuszony był przepisać dla nich taki właśnie rodzaj zobowiązań, tj. przyrzeczeń ponawianych corocznie w święto Zwiastowania M. B.³³

Wprawdzie nic nie stało na przeszkodzie, by ks. Turczynowicz przepisał dla sióstr życia Maryi śluby proste, gdyż dawne zakazy kościelne o ślubach zakonnych już się zmieniły³⁴, to jednak uznał on najprawdopodobniej, że zobowiązania sióstr życia Maryi podobne do zobowiązań składanych przez siostry miłosierdzia, będą najbardziej odpowiednie dla założonego przez niego instytutu.

Z reguł więc zdaje się wynikać, że śluby sióstr życia Maryi nie były wieczyste w tym znaczeniu, jakoby składano je raz na całe życie. Wprawdzie w regule powiedziano: „... a te mają być dożywotne...”³⁵, ale zaznaczono również: „... i corocznie ponawiać będą takowe śluby, w dzień Najświętszego Imienia Maryi Panny”³⁶. Wypowiedzi te należy rozumieć w tym znaczeniu, iż chociaż były to zwykłe przyrzeczenia składane tylko na rok, to jednak z myślą odnawiania ich po upływie czasu oraz z zamiarem nieodwołalnego trwania w raz obranym instytucie³⁷.

Co się tyczy warunków dotyczących ważności i godziwości ślubów składanych przez siostry życia Maryi, to reguły zredagowane przez ks. Turczynowicza poleciły stosować się do przepisów ogólnego prawa kościelnego³⁸. Wymogi zaś obowiązującego wów-

³¹ *Relationes status in Magno Ducatu Lituaniae*, vol. II, ed. Rabikauskas P., Romae 1978, s. 391 (Relatio archidioecesis Mohiloviensis anni 1789).

³² Por. Muzzarelli F., *Tractatus canonicus de congregationibus iuris dioecesiani*, Romae 1943, s. 15—23; Gambari A., *Institutorum saecularium et congregationum religiosarum evolutio comparata*, Commentarium pro religiosis et missionariis, 29 (1950) 226—234; Tenze, *Congregazione religiosa*, Dizionario degli istituti di perfezione, t. II, Edizioni Paoline 1975, kol. 1560—1568.

³³ Por. Bougaud E., jw., s. 74.

³⁴ Por. odnośnik 32.

³⁵ *Reguła zgromadzenia sióstr Mariae vitae*, jw., rozdz. IV, 1.

³⁶ Tamże.

³⁷ Bar J. R., *Prawo zakonne po Soborze Watykańskim II*, wyd. 3, Warszawa 1971, s. 186.

³⁸ *Reguła zgromadzenia sióstr Mariae vitae*, jw., rozdz. IV, 1: „Profesję czyli śluby zakonne Siostry Mariae vitae jako to: ubóstwa, po-

czas prawa zakonnego dotyczące ważności zobowiązań sprowadzały się do następujących: ukończenie szesnastego roku życia; odbycie ważnego nowicjatu; dopuszczenie i przyjęcie ślubów przez właściwego przełożonego lub jego zastępcę; dobrowolne ich złożenie; wyrażenie w jakiś sposób zgody na zewnątrz oraz złożenie ślubów w instytucie zatwierdzonym przez prawowitą władzę kościelną³⁹.

6. Poszczególne rady ewangeliczne

Reguły sióstr życia Maryi niewiele podają materiału zarówno o ślubach w ogólności, jak i o ślubach w szczególności. Poza ogólnym bowiem zarysem dyscypliny kościelnej nie wnoszą one nic nowego ani oryginalnego. Jedynie ślubowi posłuszeństwa poświęcono odrębny, trzeci rozdział. O innych natomiast przyrzeczeniach wspomniano jedynie dorywczo na różnych miejscach.

I tak o ubóstwie znajdujemy kilka zdawkowych szczegółów w rozdziale I, zatytułowanym: O miłości Boga i bliźniego, o jedności serca i wspólności rzeczy. Jak wskazuje tytuł, jest tam mowa o wspólnym posiadaniu dóbr materialnych i o uzależnieniu korzystania z nich od właściwych przełożonych⁴⁰. Dodano też zachętę do cierpliwego znoszenia niedostatków, lub braków i niewygód dnia codziennego⁴¹.

słuszeństwa, mają czynić w latach zupełnych wieku, prawami Kościoła Bożego przepisanych...”.

³⁹ *Conc. Trid. sess. XXV. De regularibus et monialibus c. 15., Conciliorum oecumenicorum decreta*, jw., s. 781; Sixtus V, *const. Cum de omnibus* 2 nov. 1587, § 5, *Fontes* I, n. 162; S.C.C. Lucen., 6 aug-1593, *Fontes* V, n. 2260; Clemens VIII, *dec. Sanctissimus* 20 iun. 1595, § 1, § 2, *Fontes* I, n. 186; S.C.C. Sicula 18 nov. 1719, *Fontes* V, n. 3193; Pius IX, *encycl. Nostis et nobiscum* 8 dec. 1848, *Fontes* II, n. 508; S.C.Ep. et Reg., *decr.* 19 mart. 1857, *Fontes* IV, n. 1976; S.C. super Statu Regularium, *declar.* 12 iun. 1858, *Fontes* VI, n. 4383; Bouix D., *Tractatus de iure regularium*, t. I, Parisiis 1857, s. 604—606; Santi R., *Praelectiones iuris canonici*, lib. III, Ratisbonae 1886, s. 287; Biederlack J., *De iure regularium praelectiones*, Oeniponte 1892, s. 38—49; Cervia E., *De professione religiosa. Tractatus iuridico-canonici*, Bologna 1938, s. 136; Muzzarelli V., *De professione religiosa a primordiis ad seac.* XII, Romae 1938, s. 138—149.

⁴⁰ *Reguła zgromadzenia sióstr Mariae vitae*, jw., rozdz. I, 3: „Nie miejcie nic ani nazywajcie nawet co własnego, lecz wszystko niech będzie wam wspólne, i niech się udziela każdej z was żywność, i odzienie od przełożonej waszej. Jako czytamy w dziejach Apostolskich: było im wszystko wspólne i rozdzielało się każdemu; jako każdego wyciągała potrzeba”; Por. *Reguły pospolite sióstr miłosierdzia*, jw., rozdz. II, 1.

⁴¹ *Reguła zgromadzenia sióstr Mariae vitae*, jw. rozdz. I, 4: „Jeśli która z was miała co na świecie, po wstąpieniu i w niesieniu do zgromadzenia tego, niech to ma za wspólne. Która zaś nie miała, niech nie szuka tego w zgromadzeniu czego na świecie mieć nie mogła,

Ślubowi czystości reguła poświęca zaledwie kilka wierszy rozdziału II, zatytułowanego: O odzieniu zewnętrznym i ułożeniu wewnętrznym⁴². Nie podano tu jednak żadnych wskazań ani środków zaradczych. Wspomniano tylko, że siostry w czasie przebywania w kościele lub z osobami innej płci powinny przestrzegać zasad skromności oraz pamiętać o obecności Bożej⁴³.

Jak o innych przyrzeczeniach, tak i o posłuszeństwie znajdujemy w regule zaledwie kilka ogólnikowych stwierdzeń. W rozdziale trzecim powiedziano, że siostry mają być posłuszne przełożonej i we wszystkim od niej zależne, powinny też darzyć ją należnym szacunkiem oraz zaufaniem⁴⁴.

Przełożona zaś winna troszczyć się o dobro całego zgromadzenia, o wszystkie jego członkinie oraz sprawować należyta pieczę nad nowonawróconymi na wiarę katolicką⁴⁵. Polecono przełożonej, by swoją władzę spełniała nie w duchu panowania, lecz w duchu miłości i służebności. Nadto ma być szczęśliwa z faktu, że może przyjść z pomocą innym, tzn. służyć im przez ewangeliczne wykonywanie władzy przełożenijskiej⁴⁶.

Przełożona ma też przyświecać podwładnym dobrym przykładem, odznaczać się miłością i wyrozumiałością względem chorych oraz we wszystkim powinna zachować łagodność i cierpliwość. W razie konieczności powinna upominać nieposłusznych i krnąbrnych oraz pamiętać, iż w przyszłości zda przed Bogiem sprawozdanie ze sprawowania swoich rządów⁴⁷.

ale jednak jej niedostatkowi zapobiegać i potrzebie dać się powinno, chociaż ubóstwo jej kiedy była na świecie nie mogło wystarczyć potrzebom swoim, z tym wszystkim, niech nie wynosi się i nie rozumie dla tego być siebie szczęśliwą, że znalazła w zgromadzeniu sposób życia i odzienia, jakiego na świecie mieć nie mogła"; Por. *Reguły pospolite siostr miłosierdzia*, jw., rozdz. II, 2.

⁴² *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae*, jw., rozdz. II.

⁴³ Tamże, 5.

⁴⁴ Tamże, rozdz. III, 2: „Przełożonej swojej będą we wszystkim posłusznymi, która o dobro zgromadzenia całego, i o wszystkich siostrach, i nowonawróconych do wiary świętej mieć powinna staranie”.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ Tamże, 4: „Przełożona, która rządzi wami, niech nie rozumie być sobie mocą panowania, ale w miłości wam służąc szczęśliwą”.

⁴⁷ Tamże, 5: „Ku Przełożonej wszelkie poszanowanie zachować się powinno, a ona Duchem Chrystusa zasilona niech uniożoną wam będzie, wszystkim z siebie dobrych obyczajów i cnoty dając przykład, niech upomina krnąbrne i niespokojne, niech cieszy słabych na umyśle, niech lituje się, i staranie ma koło chorych, łagodną i cierpliwą niech będzie ku wszystkim; niech bardziej stara się od was być kochaną; niż aby się jej obawiano, pomniąc zawsze na to, że Bogu ma za was oddać rachunek, stąd wy siostry bardziej nabierając ducha posłuszeństwa, nie tylko na was samych, ale też i na nią względnie bądźcie, oświadczając ku niej miłość”.

7. Dyscyplina zakonna

Jednym z zasadniczych elementów instytutów życia według rad ewangelicznych jest karność czyli dyscyplina zakonna. Świadczy ona o sile i żywotności zgromadzenia⁴⁸ i dlatego z konieczności znalazła swój wyraz w regule siostr życia Maryi. Najwięcej wskazań w tym względzie zamieszczono w rozdziale II, zatytułowanym: O ułożeniu zewnętrznym i ułożeniu wewnętrznym. Traktuje się tu o formie i kolorze habitu⁴⁹, o formalnościach jakie należało zachować przed wyjściem z domu i udaniem się do miasta⁵⁰.

Na wyjście z klasztoru lub do furty każda siostra winna uprzednio uzyskać pozwolenie miejscowej przełożonej, a ta mogła go udzielić jedynie pod warunkiem, że siostra wyjdzie poza klasztor z socjuszką⁵¹. Jest też mowa o sposobie zachowania się siostr w miejscu, do którego przybyły. Cała ich postawa winna świadczyć o oddaniu się na wyłączną służbę Bogu⁵².

Innym przejawem zachowania karności w życiu zakonnym jest klauzura. Od pojawienia się zorganizowanego życia zakonnego zawsze uważano klauzurę za symbol oddzielenia osób poświęconych Bogu od świata⁵³. Z tej więc racji ustawodawcy kościelni w ciągu wieków wydali w tej materii wiele przepisów. Instytucję tę szczegółowo określano oraz wyliczano miejsca nią objęte⁵⁴.

Dlatego musiano uwzględnić przepisy o klauzurze również w regule siostr życia Maryi. Tu jednak sprawie klauzury poświęcono niewiele uwagi. Najprawdopodobniej wynikało to z czynnego charakteru instytutu siostr życia Maryi.

Reguły zredagowane przez ks. Turczynowicza podają tylko zasady ogólne, powszechnie przyjęte przez prawo kościelne, w myśl

⁴⁸ Por. P a w e ł VI, *Przemówienie do Unii Wyższych Zakonów Męskich we Włoszech*, 18 XI 1966, AAS 58 (1966) 1178—1182; Tenże, *Przemówienie do uczestników kapituł generalnych*, 23 V 1964, AAS 56 (1964) 565—571.

⁴⁹ *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae*, jw., rozdz. II.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże, 2, 4: „Jeżeli wyciągać będzie potrzeba pójść której do miasta, pójdzie za pozwoleniem przełożonej, z socjuszką i przyszedłszy na to miejsce, do którego dążyły, staną razem, oczy w skromności, i całych siebie w tak przystojnym zachowując ułożeniu, jakiego wyciąga świętość osób Bogu poświęconych. Jeśliby zaś przełożona albo która z siostr wokowana była do furty, tedy ani sama przełożona, ani która z siostr bez socjuszki i pozwolenia przełożonej do furty wychodzić nie ma”.

⁵² Tamże.

⁵³ *Instrukcja Kongregacji do Spraw Zakonników i Instytutów Świeckich „Venite seorsum”*, 15 VIII 1969, AAS 61 (1969) 674—690; Bogdan F., jw.; Leclercq J., Cubelli F., Ancilli E., Hostie R., *Clausura*, Dizionario degli istituti di perfezione, jw., t. II, kol. 1166—1183.

⁵⁴ Tamże.

których nikt z mężczyzn nie mógł wchodzić do klasztoru żeńskiego⁵⁵. Mogło to jedynie nastąpić za wyraźnym pozwoleniem przełożonej oraz przy zaistnieniu poważnej i uzasadnionej konieczności⁵⁶. Podobnie i wyjście siostr na zewnątrz klasztoru, np. do furty, miało odbywać się w towarzystwie socjuszki i było uzależnione od pozwolenia przełożonej.

Jak wspomniano, instytucję klauzury pojmowano jako jeden ze środków zabezpieczających osoby zakonne od wpływu czynników zewnętrznych. Z tej racji, według reguły, siostry przebywające w kościele podczas nabożeństw zobowiązane były czuwać nad swoimi zmysłami, w czym miała im dopomóc pamięć na obecność Bożą w każdej z nich⁵⁷.

W ostatnim natomiast rozdziale reguły, zatytułowanym: O rozporządzaniu czasu dziennego, podano szczegółowy plan zajęć w ciągu dnia oraz dokładny wykaz wszystkich ćwiczeń pobożnych. Nadto dołączono zachętę do dokładnego zachowania ustaw⁵⁸.

8. Organizacja i zarząd

O zarządzie, który należy do jednego z bardzo istotnych elementów życia według rad ewangelicznych, spotykamy w regule siostr życia Maryi jedynie krótkie wzmianki⁵⁹. Co się tyczy organizacji, zwrócono uwagę tylko na zależność instytutu od biskupa diecezjalnego. Powiedziano, że siostry pozostaną pod władzą ordynariusza, który wyznaczy im ojca duchownego. Jego to winny były siostry słuchać nie tylko w sprawach sumienia, ale miały również obowiązek korzystać z jego rad i pomocy zarówno w rzeczach odnoszących się do całej instytucji jak i do poszczególnych domów⁶⁰. Nadto reguły polecają, by przełożona zawsze się go radziła i słuchała w ważniejszych sprawach⁶¹.

⁵⁵ *Reguła zgromadzenia siostr Mariae vitae*, jw., rozdz. II, 3: „Klauzura zwyczajna wszystkim zakoncom zachować się powinna, i wejście osobom męskim niepotrzebnym do klasztoru nie ma być wolne”.

⁵⁶ Por. Tamże.

⁵⁷ Tamże, 5: „Jakoż kiedy i wy siostry wszystkie w kościele znajdować się będziecie między osobami różnemi, wzajemnie przestrzegajcie skromności waszej i wstydu. Bóg albowiem, który mieszka w was, nawet tym sposobem strzec was będzie w was samych”.

⁵⁸ Tamże, rozdz. VII.

⁵⁹ Tamże, rozdz. III.

⁶⁰ Tamże, 1: „Będą zawsze siostry pod rządem biskupów diecezjalnych, którzy wyznaczą im Rządcę czyli ojca duchownego, któremu, w rzeczach duchownych zupełną powolność tchnącą Duchem Bożym zachowają. Rady jego w zawilosciach sumienia słuchać będą, w interesach nawet zgromadzenia potocznych domowych pomocy jego używać mają”.

⁶¹ Tamże, 3: „Zeby wszystko tedy zachowano było, a coby niezachowało się, nic zaniedbać się nie powinno, ale się starać przełożona

Można zapytać, czy tego rodzaju ingerencja kierownika duchownego w sprawy zewnętrzne instytutu była zgodna z duchem i zasadami prawa kościelnego? Na to pytanie należy dać odpowiedź twierdzącą. Udzielenie bowiem kierownikowi duchowemu szerokich uprawnień w sprawach zakresu zewnętrznego wynikało z faktu, że w pewnych przypadkach osoby zakonne miały nawet obowiązek wyjawiania tajemników sumienia swemu przełożonemu⁶². Obowiązek ten uregulował dopiero dekret Kongregacji Biskupów i Zakonników „Quemadmodum” z dnia 17 grudnia 1890 r.⁶³ Dekret ten w bardzo surowy sposób zakazał przełożonym nakłaniania pod jakimkolwiek pozorem swoich podwładnych do zdawania sprawozdania ze swojego życia wewnętrznego⁶⁴.

9. Ogólna ocena reguły

Reguła sióstr życia Maryi posiada wiele braków. Przede wszystkim jest ona niedokładna i pomija całkowitym milczeniem niektóre bardzo istotne zagadnienia. Nie ma w regule mowy o różnych stopniach przełożonych, brak również wzmianki o ich wyborze oraz o czasie trwania ich urzędu. Nadto reguła nie wspomina o takich kwestiach jak: formacja, warunki przyjęcia do zgromadzenia, nowicjat, postulat, członkowie zgromadzenia itp. Reguły sióstr życia Maryi niewiele mówią o obowiązkach wypływających ze ślubowania rad ewangelicznych, o karności czyli dyscyplinie zakonnej. Nie określono też dokładnie ani charakteru, ani natury zobowiązań zakonnych opartych na ślubowaniu rad ewangelicznych.

Reasumując trzeba powiedzieć, że reguła sióstr życia Maryi nie wykracza poza ramy przeciętności i to zarówno pod względem prawnym jak i ascetycznym. W tym stanie nie mogła więc stanowić wystarczającego programu życia i postępowania ani skutecznie wpływać na wszystkie sprawy dnia codziennego i w jakiejś formie wymagała uzupełnienia.

ma, naprawić, używając w rzeczach większych rady i pomocy ojca duchownego, coby nad jej siły było.”

⁶² Fęcki V., *De manifestatione conscientiae in iure religiosorum* (can. 530), Lublin 1961, s. 101.

⁶³ ASS 23 (1890—1891) 505—508.

⁶⁴ Tamże: II: „Districte insuper prohibet memoratis superioribus ac superiorissis, cuiuscumque gradus et praeeminentiae sint, ne personas sibi subditas inducere pertentent directe aut indirecte, praecepto, consilio, timore, nimis, aut blanditiis ad huiusmodi manifestationem conscientiae sibi peragendam: subditisque e converso praecipit, ut Superioribus denuntient Superiores minores, qui eos ad id inducere audeant; et si agatur de Moderatore aut Moderatrice Generali, denuntiatio huic S. Congregationi ab iis fieri debeat”.

**De regula
Congregationis Sororum vitae Mariae**

In articulo hoc hucusque ignotae regulae Congregationis Sororum vitae Mariae, nunc vero post longam inquisitionem sive in Polonia factam sive extra eam feliciter inventae, Lectori ab auctore proponuntur et explicantur.

Quae regulae hac de causa peculiarem commentationem merentur, quia quemdam sui generis actum iuris religiosorum constituunt ad institutum consilii evangelici spectantem, quod circa annum 1737 a sacerdote Josepho Turczynowicz erectum est. Conversio enim ad fidem catholicam hominum variis confessionibus et religionibus adhaerentium, item ulterior cura de conversis, imprimis autem de Iudaeis nuper baptizatis, memorati sacerdotis principale propositum erat.

Cuius rei momentum historicum religiosae actuositatis Polonorum prae oculis habens auctor pertractat harum regularum singulas res principales, ut congregationis propositum vel finem, media ad eundem finem assequendum destinata, consilia evangelica sive generatim sive singillatim considerata, religiosarum quoque disciplinam, item internum ordinem et congregationis regimen, denique ea animadvertit, quae memoratis regulis deficiebant, idcirco et complenda erant.